

V e r v i e r s

Op *Weg* door de *wolstad*

S t a d s t o c h t

Even terug in de tijd ...

Even terug in de tijd ... Trek op ontdekking door Verviers, de oude wolstad, met een roemrijk verleden in de textielindustrie. De unieke en originele stadstocht 'Je File en Ville' laat u de geschiedenis van de stad herbeleven.

Tijdens deze tocht van 3.5 km kunt u met eigen ogen de vele textielmachines uit de verschillende periodes van de wolindustrie zien. De tocht leidt u eveneens langs de meest interessante gebouwen van Verviers. Het architecturale erfgoed van Verviers is zeker en vast de moeite waard!

De Vesder

De Vesder is de naam van de rivier die door de stad loopt. Deze wilde rivier is 70 km lang en ontspringt op het plateau van de Hoge Venen.

Stroomafwaarts wordt in 1950 de Vesterstuwdam gebouwd, een reservoir van 25 miljoen kubieke meter, om de kwaliteit en hoeveelheid water in de streek te garanderen en de Eupense industrie te stimuleren.

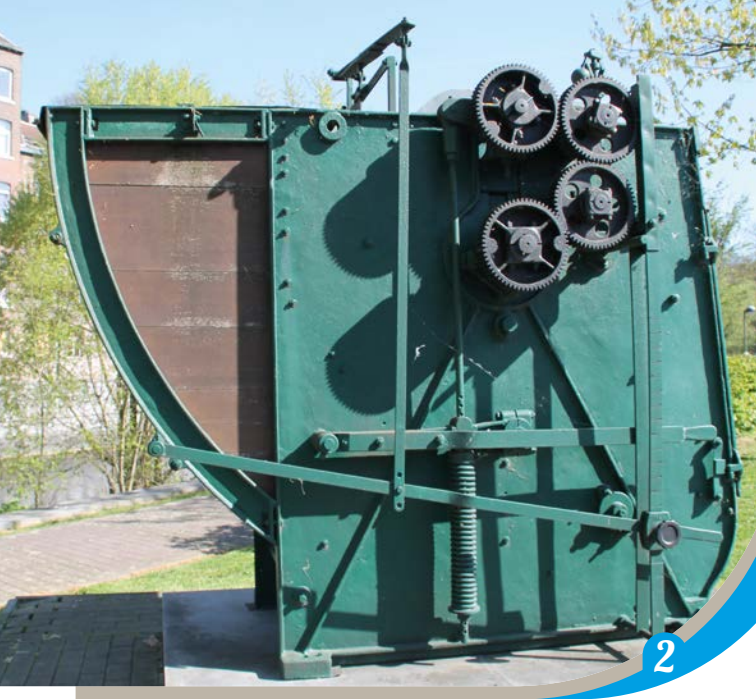
De Vesder loopt van oost naar west in steeds breder wordende meanders. De rivier wordt voorzien van het water van de Gileppe en loopt langs de rotsige uitstulping van Dolhain, de oude hoofdstad van het hertogdom Limbourg.

De rivier kronkelt richting Verviers waar de vallei verbreedt in terrassen van verschillende niveaus. De Vesder stroomt vervolgens richting Pepinster en wordt nog van water voorzien door de Hoëgne. De rivier loopt niet tot de Maas in Luik maar mondt uit in de Ourthe in Chênée.

De meer dan 300 verschillende exotische plantensoorten die men aan de oevers van de Vesder aantreft, zijn gelinkt met het wolverleden. De zaadjes van de planten, die vastzaten in de vacht van de grazende schapen, zorgden voor deze exotische soorten aan de Vesder. Een van die soorten is de reuzenbalsemien, oorspronkelijk afkomstig uit de Himalaya, en met een grote gelijkenis met de orchidee.

De textielindustrie heeft veel water nodig. Zo gebruikten de vollerijen water al in een heel vroeg stadium als energiebron. Daarnaast werd water ook gebruikt om het textiel te wassen maar ook tijdens andere fases van het proces (afwerken van de lakens). Sommige bronnen beweerden bovendien dat de waterkwaliteit van de Vesder uitzonderlijk was (iets wat de huidige historici betwisten). Toch was dat niet het belangrijkste voordeel van de rivier. De Vesder zorgde eerst en vooral voor voldoende water om in de industrie te gebruiken. Die hoeveelheid nam nog toe met de bouw van de stuwdam van de Gileppe (voltooid in 1878) die oorspronkelijk een waterreservoir van 12 miljoen kubieke meter was en tegelijk het debiet van de rivier controleerde.

Volmachine

Gemaakt door: Ateliers Raxhon, Theux, jaren 1950

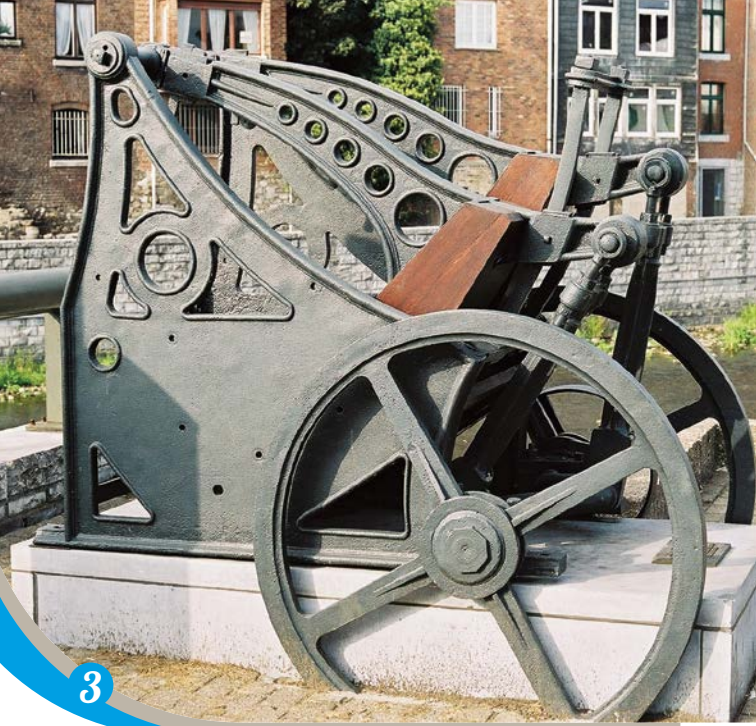
Afkomstig van: Les Apprêts Deforges, Dison

Collectie Musea van Verviers: nr. A97

Deze machine werd voor het eerst gebruikt in 1833, als vervanging voor de volmolen. Ze maakte het mogelijk om de lakenproductie gevoelig op te schroeven en de draden een stuk efficiënter aan te spannen. Het genaaide stuk stof wordt in de machine door draaiende rollen en persen geleid.

De machine bestaat uit een afgesloten houten bak met warm water, aangevuld met zepen, alkalische reinigingsmiddelen, urine en volaarde. Vollen wordt haast altijd voor gekaard garen en zelden voor gekamd garen gebruikt. Na het vollen mag het 'canvas' van de stof niet meer zichtbaar zijn.

Deze machine wordt ook de 'Polka'-volmachine genoemd. Op het eerste exemplaar had de arbeider een popje gezet (tenzij het de regelaar van de machine was). Door de trillingen van de machine (misschien slecht uitgebalanceerd) bewoog het popje alsof het de polka danste.

Volmolen

Gemaakt door: Ateliers Valençon père et fils, Hodimont, jaren 1880

Afkomstig van: Gift van het Institut Supérieur industriel

Collectie Musea van Verviers: nr. A37

Machine die gebruikt werd voor het vollen van wollen lakens waarvan de schering en de inslag aangespannen werden door de hamerbeweging.

Vollen zorgt ervoor dat de stof stevig en elastisch wordt. De stof wordt eveneens dikker en krimpt. Het stuk werd in een bak met een mengsel van water, urine en volaarde gelegd. Het werd vervolgens bewerkt door een houten hamer of stamper.

Het mechanisme werd bediend door een hydraulisch wiel, vandaar dat de volmolen in de buurt van een waterloop moest staan.

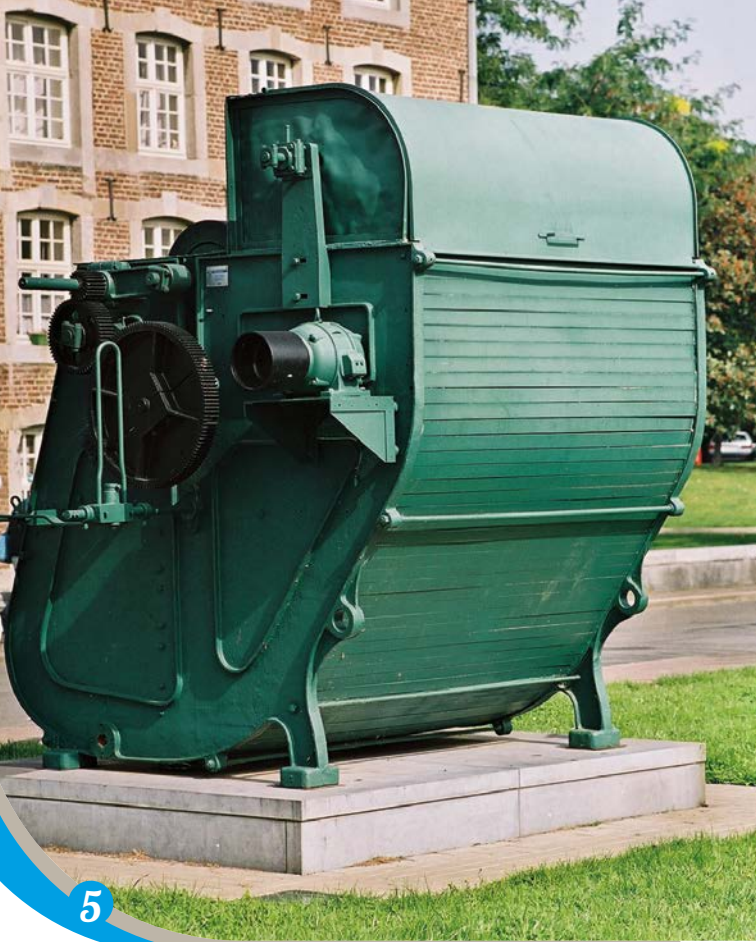

La Maison Closset

La Maison Closset ('Huis Closset') heeft haar naam te danken aan de eigenaar die er in 1924 appartementen van maakte. In de 18e eeuw bevonden zich hier de textielateliers van Paul von dem Bruch, wiens dochter trouwde met een zoon van de familie Peltzer, afkomstig uit Stolberg in Duitsland. La Maison Peltzer et Fils, dat zich in de 19 eeuw aan de andere kant van de Vesder vestigde, stelde tot 40.000 personen te werk (verdeeld over verschillende sites). Samen met het bedrijf Iwan Simonis zorgde het voor de wereldwijde uitstraling van de textielindustrie in Verviers.

De architectuur van het gebouw weerspiegelt de bouwstijl in het tijdperk van de proto-industrialisering. Het gebouw dateert uit de tweede helft van de 18e eeuw, uit de periode net voor de industriële revolutie.

Het gebouw is in de hoogte gebouwd. Er zijn verschillende verdiepingen voor de ateliers, verlicht door identieke ramen die met kalkelementen zijn afgewerkt: afgeronde lateien en steunelementen die doorgetrokken worden in stroken in het metselwerk met verankeringsijzers. De onderbouw is gemaakt van kalksteen om de constructie goed te ondersteunen.

De stoffenwasmachine

Gemaakt door: Ateliers Raxhon, Theux, jaren 1950

Afkomstig van: Les Apprêts Deforges, Dison

Collectie Musea van Verviers: nr. A96

Deze machine werd gebruikt om hardnekkige resten (stof, resten van lijmproducten,...) uit de stof te verwijderen. Deze wasmachine bestaat uit een afgesloten bak waarin het opgerolde laken werd gelegd. Eerst werd er koud water bij gedaan om de stof te laten weken en nadien warm water met zeep, ammoniak en soda. Tot slot werd er opnieuw koud water bij gedaan en werd er langzaam gespoeld. Op die manier ontstonden er geen klonten die in de stof achter zouden kunnen blijven. Soms werd er ook nog azijnzuur toegevoegd om de kleuren feller te maken.

Decatiseermachine voor stoffen

Gemaakt door: Ketting & Braun, Crimmitschau (D), 1938

Afkomstig van: Les Apprêts Deforges, Dison

Collectie Musea van Verviers: nr. A102

Decatiseren wordt gedaan om (indien nodig) de stof te ontglanzen, de stof vast te leggen zodat ze tijdens het gebruik niet vervormt en de stof uiteindelijk zachter te maken door ze te laten golven. Tijdens de bewerking werd de stof op een grote cilinder gewikkeld. Elke laag stof werd gescheiden door een laag molton die van de rol eronder werd afgerold. De stoom ging door de gaatjes. Aan het einde van de bewerking draaide de machine in omgekeerde richting en werd de stof er terug opgelegd.

Decatiseermachine voor draden

Gemaakt door: Ateliers Onderka, Görlitz (D), jaren 1930

Afkomstig van: Gift van het Institut Supérieur industriel, Verviers

Collectie Musea van Verviers: nr. A90

Tijdens het decatiseren wordt de torsie van de draad vastgemaakt zodat de draad niet gaat draaien tijdens de latere wevingen. De draad krijgt zijn natuurlijke vochtgehalte terug en wordt een stuk steviger. In de afgesloten kuip van de machine werden spoelen in geperforeerde manden geplaatst.

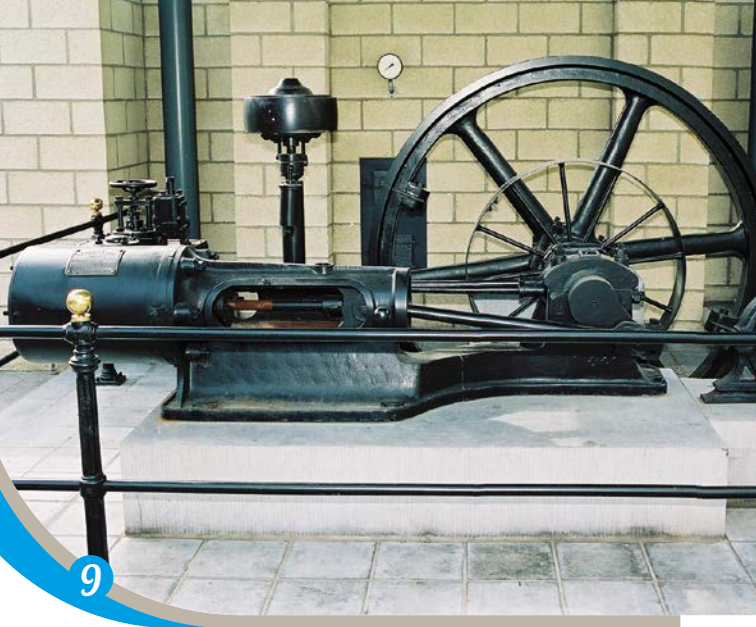
Die manden lieten de stoom door. Vervolgens werden de spoelen op een spoelmachine geplaatst, zodat ze voor het scheren (voorbereiding van de schering) in kegeltjes werden opgesteld.

8

Het Toeristisch Centrum van Wol en Mode

Het Toeristisch Centrum van Wol en Mode ontwikkelt zijn activiteiten in een oude fabriek die in handen was van roemrijke families uit de Vervierse wolindustrie: de families de Thier, Grand'Ry, Poswick en Bettonville. Het laatste bedrijf, het bedrijf Bettonville, sluit zijn deuren in 1970. De stad neemt het gebouw over om er het Toeristisch Centrum van Wol en Mode in onder te brengen. Het is pas in 1993 dat er met de inrichting van het gebouw begonnen wordt. In 1999 opent het museum zijn deuren voor het grote publiek. De machines en voorwerpen (uit de collecties van de musea van Verviers), die in het eerste deel van het spektakelparcours 'Du Fil à la Mode' ('Van Draad tot Mode') getoond worden, geven de bezoekers een beeld van de verschillende fasen in het wolproductieproces. Halverwege laat 'Fil de Laine' ('Wollen draad') u in de goede handen van 'Fil du Temps' ('De draad en de tijd'). U krijgt een aantal unieke tekeningen uit stripverhalen van uitgeverij Glénat te zien, schitterend vergroot en afgedrukt op stoffen. Ze vertellen u de geschiedenis van de klederdracht van de mens. 'Fil du Temps' toont u eveneens enkele kostuums uit de belangrijkste periodes die de geschiedenis van de westerse wereld getekend hebben.

De stoommachine

Gemaakt door: Ateliers Gardier Frères, Dison, jaren 1900

Afkomstig van: Wettstein et Merlot, Verviers

Collectie Musea van Verviers: nr. A164

De Vesder en het Canal des Usines zorgen voor het water dat nodig is om de wol en de lakens te maken maar ook om het waterrad aan te drijven. Aan het begin van de 19e eeuw neemt stoom de plaats van deze energiebron niet volledig over maar werkt ze eerder aanvullend. In Verviers worden in 1816 de eerste twee stoommachines van het type Watt geïnstalleerd. Ze komen terecht bij Henri Sauvage, een lakenfabrikant die een Engelse machine koopt, en James Hodson, de schoonzoon van William Cockerill, die zijn eigen stoommachine maakt om textiel te produceren. Biolley, een ander textielbedrijf uit Verviers, start tijdens de eerste helft van de 19e eeuw met het bouwen van stoommachines, in concurrentie met het bedrijf Houget (opgericht in 1826). De draaiende stoommachine gebruikt een drijfstaang om de heen- en weergaande beweging van de zuiger om te zetten in een ronddraaiende beweging. Riemen zorgen ervoor dat de motorkracht tot bij de textielmachines geraakt. Door dergelijke machines te gebruiken, was de hydraulische kracht van het water niet meer nodig. Hierdoor konden bedrijven zich op andere plaatsen vestigen. Bovendien was de nieuwe machine ook een stuk krachtiger.

10

De Léviathan

Ontwerp: Eugène Melen, 1863

Gemaakt door: Ateliers V. Charpentier, Dolhain, 1948

Afkomstig van: Lavoir et carbonisage de Dolhain

Collectie Musea van Verviers: nr. A132

De naam van een bijbels zeemonster met verschillende koppen heeft als inspiratiebron voor deze textielmachine en het grootste schip uit zijn tijd gediend. Het verband tussen de uitzonderlijke lengte van de boot en de opeenvolgende bassins heeft tot de naam geleid. Eugène Melen, een mecanicien uit Verviers, heeft deze 'spoel-reinigingsmachine' voor wol in 1863 gecreëerd. Het wol gaat door opeenvolgende rechthoekige bassins waarin het verschillende behandelingen ondergaat: weken, schrobben en ontvetten met warm water (aangevuld met alkalische reinigingsmiddelen zoals Marseillezeep en soda) en spoelen.

Bewegende harken duwen de stof van achter naar voor en schudden ze door elkaar. Hierdoor worden de onzuiverheden beter verwijderd. Die onzuiverheden worden vervolgens opgevangen op een dubbele geperforeerde bodem. Tussen elk bassin zorgt een pers ervoor dat de resten zich niet gaan verplaatsen. De laatste pers voert het water voor het drogen af om energie te besparen.

11

De wolcentrifuge

Gemaakt door: Ateliers Colette, Dolhain, 1914

Afkomstig van: s.a. Traitex, Verviers

Collectie Musea van Verviers: nr. A93

Deze machine werd gebruikt om te centrifugeren, de stap voor het eigenlijke droogproces. Het is de bedoeling om zoveel mogelijk water te verwijderen om de droogtijd van het laken in te korten. De stukken belanden in een trommel die rond een verticale as draait. Door de centrifugale kracht wordt het water verwijderd. Deze centrifuge was niet geschikt voor delicate en plooi gevoelige stoffen. In dat geval werd een trommelcentrifuge gebruikt.

12

Het Maison Bouchoms

De industriële gebouwen op dezelfde oever van de Vesder, maar aan de andere kant van de brug, zijn de gebouwen van de oude Bouchoms-fabriek. De gebouwen werden opgetrokken in de 19e eeuw op de funderingen van de oude vollerijen die uit de 17e eeuw dateerden. In die periode gebruikten de vollerijen het water van de Vesder als aandrijving voor de wielen die voor de nodige energie tijdens de bewerking zorgden. De huidige gebouwen zijn al meerdere keren aangepast en werden al voor verschillende doeleinden gebruikt: een lakenfabriek, een ververij, een leerlooierij, een fabriek waar wolafval werd verwerkt en een opslagplaats. Vandaag bevinden zich er 30 sociale appartementen en heet het gebouw 'Résidence Guillaume Lekeu'.

13

Het schoepenrad

Dit schoepenrad herinnert ons op een gestileerde manier aan de vele molens die de stad destijds telde en die nu uit het straatbeeld verdwenen zijn. Het ontwerp ervoor kwam van twee leden van de gemeentelijke administratie van Verviers: de hoofdingenieur Michel Derchain en stedenbouwkundig architect Jean-Pierre Dewaide.

Het principe is eenvoudig: een pomp voedt een buis die het water op de emmers van het schoepenrad laat lopen. Het rad begint vervolgens te draaien, net als bij een molen. Vroeger werden de textielmachines aangedreven door een schoepenrad.

14

Een cilinderpers voor stoffen

Gemaakt door: Ateliers Raxhon, Theux, jaren 1950

Afkomstig van: Les Apprêts Deforges, Dison

Collectie Musea van Verviers: nr. A101

De pers werd gebruikt om stoffen te ontplooien, strak te maken en te laten glanzen. Deze machine dook voor het eerst op in 1847 en volgde op de schroefpers die een drukplaat gebruikte om opgerolde lakens te persen. Nadat de stof door twee borstels schoon en glad was gemaakt, werd ze plat in een holronde kom gelegd waar ze door een cilinder werd geperst. Het geheel werd met stoom verwarmd. De cilinder draaide langzaam en liet de haartjes tegen de kom schuren.

Het goederenstation

Het eerste station van Verviers werd gebouwd in Gérardchamps. Hoewel het station in het begin ook door reizigers gebruikt werd, was het vooral een goederenstation met een bijhorend douanegebouw.

Nadat het station afgebroken werd, bleef het terrein vele jaren lang ongebruikt. Het douane-entrepot is het enige gebouw dat overblijft van dit grote complex dat ooit het station 'Verviers-West' was. Hier bevindt zich vandaag het Hôtel Verviers van de groep Van der Valk (9) en het restaurant 'l'Entrepôt'.

Op de gevels ziet u overigens de emblemen van de namen van de steden waarmee de Vervierse bedrijven handel dreven: Buenos Aires, Sydney, Londen, Bordeaux en uiteraard de hedendaagse zustersteden zoals Roubaix, Bradford,...

De verfbak en het centraal station

Gemaakt door: onbekend, jaren 1900

Afkomstig van: Gift van de Teinturerie Pierre Burhenne, Ensival
Collectie Musea van Verviers: nr. A112

De stukken worden ondergedompeld in verwarmde kuipen met water, urine, kaliumaluin en kleurstoffen. Ze kunnen in verschillende fasen van het productieproces gekleurd worden: in 'vlokken' voor de gewassen wol, in strengen voor de draden of in stukken voor de effen stoffen. Tussen het westen en het oosten van de stad werd er vanaf 1930 een centraal station (11) gebouwd. Voor het project werden twee architecten ingeschakeld: Charles Thirion, overleden in 1920, en Emile Burguet die het project op zijn eentje voortzette. Het gebouw is in een eclectische stijl opgetrokken. Het is gemaakt van steen maar de gevel aan de sporen bestaat uit rode baksteen en is niet versierd. Een grote, centrale erker verlicht de centrale inkomhal. De vele beelden van Joseph Gérard (inrichter van het Forum in Luik), wevers, spinners, rammen en het hoofd van Mercurius (god van de handel), verwijzen naar de activiteiten in Verviers. Het interieur is gemaakt van bakstenen en rijkelijk versierd met bas-reliëfs en andere decoratieve elementen. De geometrische indelingen zijn een mooi voorbeeld van de art-decostijl uit die periode. In de centrale inkomhal met glaspartijen vormen de loketten een afgesloten ruimte. Ze sluiten niet aan bij de algemene architectuur van het gebouw en vormen een elegante kooi van gesmeed ijzer.

18

De oude Simonis-fabriek, ook bekend als 'Le Chat'

Welkom in de oude fabriek Simonis. Aan het begin van de 18e eeuw werd er op deze plek een vollerij en later een volmolen opgetrokken. Die vollerij kreeg de bijnaam 'Au Chat', een populaire vervorming van 'Dauchap', de naam van de eigenaar. Rond 1760 wordt de vollerij opgekocht door Jean-François Biolley, een Vervierse industrieel. Jean-François Biolley en zijn schoonbroer Iwan Simonis geven William Cockerill (een Engelse mecanicien) in 1799 de toestemming om zich hier te komen vestigen. De industriële revolutie op het continent is geboren. De fabriek die vandaag nog bestaat, is gebouwd door Simonis aan het begin van de 19e eeuw, net naast de oude vollerij (afgebroken in de jaren 1920). De Etablissements Simonis stellen duizenden arbeiders te werk en zijn in deze omgeving actief tot het midden van de jaren 1960. Het gebouw wordt in 1979 geklasseerd en gekocht door de Régionale Verviétoise. Het wordt omgevormd tot een woonblok met sociale woningen voor 42 gezinnen en de naam 'Résidence Simonis'.

Niet op de kaart

Start: Rue Xhavée, 61 à 4800 Verviers

Afstand: 3,5 km

Duur: 1h30

Moeilijkheidsgraad: makkelijk

Brochure uitgegeven en afgedrukt door het Maison du Tourisme du Pays de Vesdre, in samenwerking met het Toeristisch Centrum van Wol en Mode, de Musea van Verviers, mevrouw Jocelyne Lemaire en de heer Freddy Joris, voorzitter van het wetenschappelijk comité van de geschiedenis van Verviers en gepassioneerd door het erfgoed van de stad.

Maison du Tourisme du Pays de Vesdre

Rue Xhavée, 61 • B-4800 Verviers

Tel. : +32(0)87 78 79 99

info@paysdevesdre.be • www.paysdevesdre.be

